

ШЫН

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫН ТЫВА ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ КОМИТЕТЕРИНИН, АЖЫЛЧЫ ЧОННАР ДЕПУТАТТАРЫНЫМ ОБЛАСТЬ БОЛГАШ КЫЗЫЛ ХООРАЯ СОВЕТТЕРИНИН ОРГАНЫ

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиясы улуг Ленинниң чагыгларын удуртулга болдурбушаан, социалистг экономиканың бүгү адырларын хөгжүдериниң, бистиң Төрөөн чуртувустуң камгаланыр аргалыын быжыгларууның болгаш чоннуң чаагай байдалын экижидериниң үндезини — аар үлетпүрнү колдадыр өстүрөп дугайында үргүлчү сагыш салып келген болгаш болгаш сагыш салып-даа турар.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСЫНЫН XX СЪЕЗДИЗИ

Партияның XX съездинде Совет Эвилелиниң Коммунистг партиясынын Төп Комитетиниң ОТЧЕТ ИЛЕТКЕЛИ

СЭЖП ТК-ның Бирги Секретары эи Н. С. Хрущевтуң илеткели

Эштер! Партияның XX съездинден бээр эрткен үе болза, үе талазы-биле ыңгы-ла кончук улуг эвес — 3 чыл, 4 ай болуп турар. Ыңгалза-даа партиянык кылган ажылымың кемчөөлиниң талазы-биле, ол үениң дургузунда бистия чуртувуска болгаш оорган дашкаарга болуп эрткен болушуннарның ужурудузаның талазы-биле — ол үе Совет Эвилелиниң Коммунистг партиясының төөгүзүндө, бистиң Төрөөн чуртувусту күчү-шымалын быжыгларуу дээш, коммунистг нийтиледди тургузаруу дээш, бүгү делегейге тайбың дээш оң демиселиниң төөгүзүндө чугула үелериниң бирөөн болуп турар.

Отчеттуг үениң дургузунда даштык политикаңың талазына база чугула болушунунар болушаан. Улустар аразының харылааларына улуг айымдары-биле оңдактыг дүшкүрүтүп чорук социалистг лагерниң чурттаарынын тайбыңга ынакшылдыг шынчы даштык политикамынчы ачымында элөөн чавырымынчы-биле солукшан. Совет Эвилели болуңу өнүктүрүрү-биле — Кыдат Улус Республика-биле болгаш улус демократиянык эске-даа чурттары-биле кады тайбыңга ынакшылдыг бүгү-ле күштерге деткатыен элөөн хөй шычы даштык политикаңың кемчөөлини чогуур өйүндө аң чурттаан, чогум-на оң ужурунда улустар аразының ареназына экижириниң боттуг перспективалары ажыттыңаң.

галарны ажыдып турар болгаш чурт бүрүзүңү өрге-ажыктарын нийтинчи-биле социалистг лагериниң өрге-ажыктарына таарымчалыг дүшүртүп турар. Ону боттандырыда специализацияшканын болгаш кооперастаашканын хөгжүдери өң чугула ужурудузаның. Амгы үеде социалистг чурт бүрүзүңү аар индустриянык хөгжүрү адырларын доозанын ылавыла хөгжүдүп турган херөө чок, аар үлетпүрнү бүгү адырларын ылавыла хөгжүдөр ужуру үр үениң иштинде капиталистг хуураалык социализмниң карачатгыс чурту болуп турган Совет Эвилелинге таваржып турган. Ам, социалистг чурттарын күчүтүп дем-катыштырылганы болгаш оларын камгаланыр аргама база аймыл чок чоруп бүгү социалистг лагериниң индустриалдыг күчүзүңгө даңкып турар апарганда, улус демократиялыгы Европада чурт бүрүзү индустриянык адырларын хөгжүдөрү, продукцияның хевирлерин бүдүрүрү бойду болгаш ажы-агый талазы-биле болууда бар өң-не таарымчалыг байдалдарга таарыштыр специализацияшканын болуп. Ол чорук, оң-биле кады, кедээ ажы-агыйны болгаш чик үлүстүрүп хөгжүдүрүңгө элөөн хөй ачка-хөрөгилерни хостап алып болгаш аңаа үндөзлөш улустарнын материалдыг болгаш культуруту хөгжүдөдөрүн улам-на долдур хандырыда өргөжөк чугула өң суураарын тургузуп турар.

Үлетпүр бүдүрүлгөсүнүн турш чогу капиталистг күрүлөөлөрүн хөй нуруузуңуң саң-хөө байдалыңың турш чогу-биле, саазын ашкаларын канчаар-даа аажок хөй ыладыр үлүртүп турары-биле болгаш валюталарын үе чокталышканы-биле капсырлажып турар. Элөөн хөй чурттарда аграрлыг кризисте, а ол ышка делегей салдында чагыс черге тургушканың сөөлгү чылдарда капиталистг рынокта кестүп турарын аңаа немээр херек.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫ

Бистиң үениңгиз онзаланыр чок чүгү болза, чангыс чурт кемчөөлүнүн социализмниң үнөөн болгаш оң делегейге система бөлү бергени болуп турар. Бүгү делегейге төөгүтүп ол чорудууларын капитализмниң монополизацияшканын аңаа чок болган. Ангы-ангы хоюлдулар бугаар база удурданышканын угланышканын хөгжүп турар делегейин капиталистг болгаш социалистг удурданышканы эки экономикагиз системаларының чангыс үеде турар чоруп марышар арга чок факт болуп берген.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫ

Улус демократиянык чурттары үлетпүр бүдүрүлгөсүнүн өздөстүрүп темпизериниң талазы-биле капиталистг чурттары база-ла элөөн мурый берген. Үлетпүр бүдүрүлгөсүнүн дайын мурунундагы деңгээли 1955 чылда Польшада 4 катаптан ажык, Болгарияда — 5 катаптан ажык, Чехословакияда — 2-ден ажык катап, Венгрияда — 3,5 катап, Румынияда — барык-ла 3 катап, Албанияда — 11 катаптан ажык, Герман Демократия Республикада — ийден ажык катап ашкан.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫ

Социализм тургузушканын эскелерин орайтап кирген Кыдат Улус Республика шыгаргачай чедикшиктерин чедип алган: дайын мурунундагы өң бедик денел-биле демейлеп көргө, оң үлетпүр продукциянык бүдүрүп үндүрүлгө 2 катаптан ажык эскен, а 1949 чыл-биле деңгээрге — 4 катаптан ажык эскен.

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИН БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫ

Социализмниң дайып турар үлетпүр сууру улам-на күчүлүп болуп бар чыдар. Делегейин үлетпүр продукцияда социализм чурттарынын үлетпүр бүдүрүлгөсүнүн дөңгөчүлүгү чокка өзүп турар. Капиталистг маңчүлгөнүң, капитализмниң делегейде турштарынын девисээриниң кызырын турарынын болгаш социализмниң делегейде турштарынын калбарын турарынын төөгүтүп депшигелгиң чорудуламы болуңу материалдыг илергейлешкенин бо фактыдан тып ап турар.

1. СССР-де болгаш улус демократиязынын чурттарында чайгылыш чок экономикагиз көдүрүлүшкүн

Отчеттуг үе болза, СССР-де, а ол ышка Кыдат Улус Республикада, Польша Улус Республикада, Чехословак Республикада, Венг Улус Республикада, Румын Улус Республикада, Болгариянык Улус Республикасында, Албаниянык Улус Республикасында, Герман Демократия Республикада, Борей Улус Демократия Республикада, Моза Арат Республикада болгаш Вьетнамдык Демократия Республикасында улус ажык-агыйның күчүлүгү көдүрүлүшкүнү-биле демделетинген.

2. Капитализмниң чурттарында экономикагиз байдал болгаш капиталистг системаның чөвүлдөөлөрүнүн улам өңай чидигленгени

1955 чылда бүгү капиталистг делегейин үлетпүр бүдүрүлгөсү 1929 чылдын деңгээли 93 хуу ашканы үстүндө көргүсөөн таблицадан ылаң болуп турар.

1929—1955 чылдарың дургузунда Совет Эвилелинде болгаш капиталистг чурттарда үлетпүр бүдүрүлгөсүнүн өздөстүрүп темпизер дараазында таблицадан көстүрүлүр:

Table with columns: Country, 1929, 1937, 1943, 1946, 1949, 1950, 1952, 1953. Rows: СССР, Бүгү капиталистг чурттар, Оң иштиңде: АБШ, Англия, Франция, Италия, Барың Германя, Япония.

СССР-де болгаш капиталистг чурттарда үлетпүр продукциянык кемчөөлү

2. Капитализмниң чурттарында экономикагиз байдал болгаш капиталистг системаның чөвүлдөөлөрүнүн улам өңай чидигленгени

1955 чылда бүгү капиталистг делегейин үлетпүр бүдүрүлгөсү 1929 чылдын деңгээли 93 хуу ашканы үстүндө көргүсөөн таблицадан ылаң болуп турар.

2. Капитализмниң чурттарында экономикагиз байдал болгаш капиталистг системаның чөвүлдөөлөрүнүн улам өңай чидигленгени

1955 чылда бүгү капиталистг делегейин үлетпүр бүдүрүлгөсү 1929 чылдын деңгээли 93 хуу ашканы үстүндө көргүсөөн таблицадан ылаң болуп турар.

*) 1944 чылдын сан мезгээл.

Бистиң улустарымыздык мурунда ажыттыңып турар перспективалар улам-на улуг чаагай болуп турар. СССР-ге атомнуң энергияны болгаш амгы үениң эртемниң база техниказынын эске-даа чедикшиктерин кижиге бараан болуп кылдыр калбаа-биле тургузулуп, черин иштики байлактарын улам-на долу ажыгалай бээр, күчүдүг кемчер чагырт бээр, калгачкык улуг чаа-чаа чер делемнери шийгээтине бээр үе ырак эвес, ол чорук продукциянык болгаш улустуң хергедег чүдүлгөсүнүн элекшияны хандылар. Улуг Кыдат төөгүдүг кыска хуусаанын иштинде индустриалдыг болуп, оң кедээ ажык-агый бүдүрүлгөсү кооперастаашкыга үндөзлөш бедик денгелек көдүрүп келер деп чүбөгө бис бүдүрүлгө бис. Улус демократиянык бүгү күрүлөөлөр социализмниң оруу-биле дыка бурунгаралы бээр.

Социализм чурттарынын хөгжүдүрүсө база, политикада, экономикада-даа оларынчү бүдүрүп тускайлап болгаш хамаарышпас чоруп-биле тодаргайлашканын турар. Оң-биле кады эрткен үениң өң чугула түнөөн болза, социалистг күрүлөөлөрүнүн аразына экономикагиз харылааларын улам ыңай быжыкканы болгаш кады ажылдажылганын калбарганы болуп турар. Социализм чурттарынын аразында деп эргелик, кайы-кайыңга ажыктыг санды харылаалары, техниктиг дүрүлгөсүнүн солчушкуну, кайы-кайыңга бүгү талазыг дузалыкка болгаш улус ажык-агый планнарнын боттуг ажык-ишчи таарыштырылганы доктаалыңаң.

Социализмниң сыйнык кады ажылдажылганы бүдүрүлгө болгаш чиг-өт күрүлөөлөрүнүн өң өңи ажылаарына онза аргалары болуңу болгаш чурт бүрүзүңү өрге-ажыктарын нийтинчи-биле социалистг лагериниң өрге-ажыктарына таарымчалыг дүшүртүп турар. Ону боттандырыда специализацияшканын болгаш кооперастаашканын хөгжүдери өң чугула ужурудузаның. Амгы үеде социалистг чурт бүрүзүңү аар индустриянык хөгжүрү адырларын доозанын ылавыла хөгжүдүп турган херөө чок, аар үлетпүрнү бүгү адырларын ылавыла хөгжүдөр ужуру үр үениң иштинде капиталистг хуураалык социализмниң карачатгыс чурту болуп турган Совет Эвилелинге таваржып турган. Ам, социалистг чурттарын күчүтүп дем-катыштырылганы болгаш оларын камгаланыр аргама база аймыл чок чоруп бүгү социалистг лагериниң индустриалдыг күчүзүңгө даңкып турар апарганда, улус демократиялыгы Европада чурт бүрүзү индустриянык адырларын хөгжүдөрү, продукцияның хевирлерин бүдүрүрү бойду болгаш ажы-агый талазы-биле болууда бар өң-не таарымчалыг байдалдарга таарыштыр специализацияшканын болуп. Ол чорук, оң-биле кады, кедээ ажы-агыйны болгаш чик үлүстүрүп хөгжүдүрүңгө элөөн хөй ачка-хөрөгилерни хостап алып болгаш аңаа үндөзлөш улустарнын материалдыг болгаш культуруту хөгжүдөдөрүн улам-на долдур хандырыда өргөжөк чугула өң суураарын тургузуп турар.

